

CUPRINS

Abrevieri	VII
Introducere.....	1

Partea I

DREPTURILE GARANTATE

Titlul I. — Drepturile omului și Consiliul Europei.....	83
<i>Subtitlul I. — Drepturile civile și politice.....</i>	85
<i>Subtitlul II. — Drepturile economice și sociale</i>	533
Titlul II. — Drepturile omului și Uniunea europeană	625
<i>Subtitlul I. — Uniunea europeană și statele membre.....</i>	629
<i>Subtitlul II. — Uniunea europeană și statele terțe.....</i>	741

Partea a II-a

GARANȚIA DREPTURILOR

Titlul I. — Principiile de protecție a drepturilor omului.....	767
<i>Subtitlul I. — Consacrarea drepturilor omului și afirmarea garanțiilor.....</i>	769
<i>Subtitlul II. — Limitările drepturilor omului și menținerea garanțiilor.....</i>	815
Titlul II. — Mecanismele de protecție a drepturilor omului.....	869
<i>Subtitlul I. — Mecanismul principal de protecție</i>	871
<i>Subtitlul II. — Mecanismele complementare de protecție</i>	997

TABLA DE MATERII

CUPRINS	V
ABREVIERI	VII
INTRODUCERE	1
(1) Drepturile omului. (2) Metoda de analiză.	
I. — Realitatea dreptului european al drepturilor omului	4
(3) Consacrarea drepturilor omului.	
A. — Fundamentul protecției europene.....	5
(4) Originile drepturilor omului în Europa. (5) Europeanizarea drepturilor omului.	
B. — Importanța protecției europene	10
(6) Aspecte europene ale drepturilor omului.	
1. <i>Diversitatea textelor</i>	11
(7) Starea de lucruri.	
a) Drepturile omului și Consiliul Europei.....	11
(8) Convenția europeană a drepturilor omului. (9) Convenția europeană a drepturilor omului și textele complementare.	
b) Drepturile omului și Uniunea Europeană	17
(10) Premisele unei protecții comunitare a drepturilor omului. (11) Afirmarea unei protecții comunitare a drepturilor omului. <i>α) Tratatul de la Maastricht.</i>	
<i>β) Tratatul de la Amsterdam. γ) Tratatul de la Nisa și Carta drepturilor fundamentale</i>	
2. <i>Dualitatea jurisdicțională</i>	24
(12) Judecătorii europeni și drepturile omului.	
II. — Originalitatea dreptului european al drepturilor omului	27
(13) Un drept specific.	
A. — Caracteristicile sistemului european de protecție	27
(14) O originalitate accentuată.	
1. <i>Caracterul obiectiv</i>	28
(15) Realitatea caracterului obiectiv al drepturilor omului. (16) Consecințele caracterului obiectiv al drepturilor omului.	

2. <i>Caracterul neexclusiv</i>	30
(17) O protecție multiformă. (18) Convenția europeană a drepturilor omului și Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.	
3. <i>Caracterul evolutiv</i>	32
(19) O capacitate evolutivă importantă. (20) Un instrument viu.	
B. — Dezvoltarea sistemului european de protecție	36
(21) Drept convențional și drept comunitar al drepturilor omului.	
1. <i>Dreptul internațional, domeniu natural al dreptului european al drepturilor omului</i>	38
(22) O aplicare naturală.	
a) <i>Drepturile procedurale</i>	38
(23) O aplicare logică. (24) Procedura penală. (25) Procedura civilă. (26) Procedura administrativă.	
b) <i>Drepturile substanțiale</i>	44
(27) O aplicare legitimă. (28) Dreptul penal material. (29) Alte drepturi substanțiale.	
2. <i>Dreptul afacerilor, un domeniu nou al dreptului european al drepturilor omului</i>	49
(30) Aparențe și realitate. (31) Operatorii economici și dreptul european al drepturilor omului.	
3. <i>Dreptul constituțional, domeniu neprevăzut al dreptului european al drepturilor omului</i>	57
(32) O extensie surprinzătoare. (33) Europeanizarea ordinii constituționale. (34) Europeanizarea justiției constituționale.	
III. — Noile provocări ale dreptului european al drepturilor omului	62
(35) Constanța și actualitatea provocărilor.	
A. — Dificultățile intrinseci ale mecanismului.....	63
(36) Umbră și lumină.	
1. <i>Drepturile omului și controlul succesului</i>	63
(37) Efectele nedorite ale unei «success story». (38) Eficacitatea pe termen lung a mecanismului de protecție.	
2. <i>Drepturile omului și zonele de non-drept</i>	66
(39) Constatarea unui vid juridic. (40) Soluțiile vidului juridic.	
B. — Dificultățile extrinseci ale mecanismului	67
(41) Influența factorilor externi.	
1. <i>Drepturile omului și lupta anti-teroristă</i>	67
(42) Cuadratura cercului. (43) Soluțiile europene.	
2. <i>Drepturile omului în societățile multiculturale</i>	73
(44) Manifestările de ură. (45) Dialogul intercultural și inter-religios.	
3. <i>Drepturile omului și succesiunea statelor</i>	76
(46) O problemă de actualitate. (47) Succesiunea statelor și Convenția europeană a drepturilor omului. (48)-(56) Rezervate.	

PARTEA I
DREPTURILE GARANTATE
(57) Clasificarea drepturilor garantate.

TITLUL I.
DREPTURILE OMULUI ȘI CONSILIUL EUROPEI
(58) Diversitatea textelor.

SUBTITLUL I.
DREPTURILE CIVILE ȘI POLITICE
(59) Drepturile omului din prima generație.

CAPITOLUL I. — DREPTURILE GENERALE ALE PERSOANEI	87
(60) Diversitatea garanțiilor.	
Secțiunea I. — Drepturile primare.....	87
(61) O supremație de fapt.	
Subsecțiunea I. — Dreptul la viață.....	88
(62) Art. 2 din Convenția europeană a drepturilor omului.	
§ 1 — Dreptul la viață, principiu esențial.....	89
(63) Un drept major.	
A. — Afirmarea dreptului la viață.....	89
(64) Sacralizarea dreptului la viață.	
1. Obligația negativă a statului	90
(65) Abstențiunea impusă. (66) Eficacitatea căutată.	
2. Obligațiile pozitive ale statului	91
(67) O protecție multiformă.	
a) Protecția generală a vieții persoanelor	91
(68) O protecție indispensabilă care decurge din art. 2. (69) O extindere corelativă a domeniului art. 2.	
b) Protecția specifică ale vieții persoanelor.....	96
(70) Situația deținuților. (71) Expulzarea care expune unui risc de execuție capitală. (72) Disparațiile forțate.	
B. — Frontierele dreptului la viață.....	98
(73) Frontiere incerte.	
1. Începutul dreptului la viață.....	99
(74) Drepturile omului înainte de naștere.	
a) Problema centrală	101
(75) Tăcerea textelor. (76) Prudența judecătorilor.	
b) Probleme subsecvente.....	105
(77) Dreptul de a nu se naște. (78) Provocările biomedicinii.	
2. Sfârșitul vieții	109
(79) Dreptul de a muri în demnitate. (80) Nerecunoașterea unui drept de a muri.	
§ 2 — Dreptul la viață, principiu temperat.....	112
(81) Un paradox aparent.	

A. — Limitările speciale ale art. 2.....	113
(82) Limitările autorizate. <i>a) Alin. (1) partea finală a art. 2. β) Alin. (2) al art. 2.</i>	
(83) Principiile de interpretare.	
B. — Limitarea generală cuprinsă în art. 15 alin. (2).....	116
(84) Cazurile de deces rezultate din acte licite de război.	
Subsecțiunea II. — Interdicțiile majore.....	117
(85) Forța interdicțiilor.	
§ 1 — <i>Interzicerea relexor tratamente</i>	117
(86) Art. 3 din Convenția europeană a drepturilor omului: o interdicție absolută.	
A. — Definiția relexor tratamente.....	120
(87) Imprecizia termenilor. (88) Tratamentele degradante. (89) Tratamentele inumane. (90) Tortura.	
B. — Domeniul art. 3.....	126
(91) Extinderea constantă a domeniului art. 3.	
1. <i>Forța interzicerii relexor tratamente</i>	126
(92) Persoanele protejate.	
a) Persoanele expuse unui pericol.....	126
(93) Pragul de gravitate. (94) Originea pericolului.	
b) Persoanele private de libertate	129
(95) Demnitatea deținuților. (96) Deținuții în vârstă și/sau bolnavi.	
2. <i>Frontierele interzicerii relexor tratamente</i>	135
(97) O dublă frontieră.	
a) Frontierele interioare	135
(98) Izolarea în celulă. (99) Detenția pe viață.	
b) Frontierele exterioare	138
(100) Art. 3 și relațiile interindividuale. (101) Art. 3 și străinii.	
C. — Dovada relexor tratamente.....	142
(102) Dificultățile probatorii. (103) Criteriul «probei dincolo de orice îndoială rezonabilă». (104) Consacrarea jurisprudențială a unei obligații procedurale.	
§ 2 — <i>Interzicerea sclaviei și a aservirii</i>	146
(105) Art. 4 alin. (1) din Convenția europeană a drepturilor omului. (106) Noțiunile de sclavie și de aservire.	
§ 3 — <i>Interzicerea discriminărilor</i>	148
(107) O dublă interdicție.	
A. — O interdicție limitată: art. 14 din Convenție.....	149
(108) O interdicție limitată, însă puternică.	
1. <i>Afirmarea principiului nediscriminării</i>	150
(109) Forța interdicției.	
a) Domeniul interdicției	150
(110) Interzicerea oricărei discriminări. (111) Discriminările și diferențierile.	
b) Criteriile discriminării.....	152
(112) Criteriile cumulative. (113) Existența unei diferențe de tratament. (114) Justificarea diferențelor de tratament.	
2. <i>Aplicabilitatea principiului nediscriminării</i>	155
(115) Aparențe și realitate.	

a) Lipsa de autonomie a art. 14.....	156
(116) O aplicabilitate îngreunată. (117) O aplicabilitate considerabilă.	
b) Problema discriminărilor pozitive	161
(118) Discriminările pozitive: dezbateri reală sau aparentă? (119) Actualitatea discriminărilor pozitive. (120) Viitorul discriminărilor pozitive.	
B. — Interdicția generală: Protocolul nr. 12	163
(121) Necesitatea de a asigura garanții suplimentare.	
1. <i>Conținutul Protocolului nr. 12</i>	164
(122) Interdicția generală a discriminării. (123) Motivele de discriminare.	
(124) Admiterea tratamentelor preferențiale.	
2. <i>Interpretarea Protocolului nr. 12</i>	165
(125) Noțiunea de discriminare. (126) Sfera de aplicare a protecției suplimentare. (127) Obligațiile pozitive ale statelor.	
Secțiunea II. — Drepturile condiționale	169
(128) Importanța drepturilor condiționale.	
Subsecțiunea I. — Libertățile esențiale	169
(129) Exigențe majore.	
§ 1 — <i>Libertatea de exprimare</i>	169
(130) O libertate esențială.	
A. — Libertatea de opinie.....	171
(131) O exigență puternică.	
1. <i>O libertate afirmată</i>	172
(132) Conținutul libertății de opinie. (133) Forța garanției.	
2. <i>O libertate adaptată</i>	173
(134) Particularismul anumitor situații. (135) Revizionismul. (136) Obligația de loialitate a funcționarilor. (137) Libertatea de exprimare a oamenilor politici.	
B. — Libertatea de informare	178
(138) O libertate esențială.	
1. <i>Mass-media și libertatea de informare</i>	179
(139) Libertatea presei.	
a) Regulile generale.....	181
(140) Difuzarea informației. (141) Libertatea de exprimare și celelalte drepturi garantate prin Convenție. <i>α) Libertatea de exprimare și viața privată. β) Libertatea de exprimare și libertatea religiei.</i> (142) Protecția surselor de informație.	
b) Cazurile particulare.....	192
(143) Libertatea de informare și relațiile interindividuale. (144) Libertatea de informare și noile tehnologii. (145) Libertatea de informare și publicitatea comercială. (146) Recepționarea informației.	
2. <i>Justiția și libertatea de informare</i>	200
(147) Încrederea în justiție: o necesitate recunoscută. (148) Libertatea de exprimare a avocatului. (149) Prezumția de nevinovăție.	
§ 2 — <i>Libertatea de gândire, de conștiință și de religie</i>	204
(150) Art. 9 din Convenția europeană a drepturilor omului: un text major.	
A. — Libertatea absolută de a avea convingeri și credințe	206
(151) O libertate puternic afirmată.	

1. <i>Determinarea domeniului</i>	208
(152) Extinderea domeniului. (153) Libertatea de gândire. (154) Libertatea de conștiință. (155) Libertatea de religie.	
2. <i>Afirmarea liberei alegeri</i>	213
(156) Principiul libertății. (157) Neutralitatea statului.	
B. — Libertatea relativă de a-și manifesta convingerile și credințele	215
(158) Relativitatea libertății de a-și manifesta convingerile și credințele.	
1. <i>Afirmarea principiului libertății</i>	216
(159) Diversitatea modurilor de protecție. (160) O protecție asigurată de art. 9 primul alineat din Convenție. <i>a) Precizările vechii Comisii. b) Precizările Curții.</i> (161) O protecție completată prin art. 2 din Protocolul adițional nr. 1.	
2. <i>Limitările principiului libertății</i>	221
(162) Ingerința statului. (163) Spațiile de cult. (164) Semnele apartenenței la o religie. (165) Prozelitismul.	
§ 3 — <i>Libertatea de circulație</i>	226
(166) Un principiu afirmat. (167) Un principiu temperat.	
<i>Subsecțiunea II. — Elementele fundamentale protejate</i>	229
(168) O puternică dorință protectoare.	
§ 1 — <i>Protecția intimității</i>	229
(169) Protecția europeană a intimității.	
A. — Protecția căsătoriei	231
(170) O dublă protecție.	
1. <i>Dreptul la căsătorie</i>	231
(171) Dreptul la căsătorie în general. (172) Cazurile particulare. <i>a) Căsătoria deținuților. b) Căsătoria persoanelor transsexuale și a celor homosexuale.</i>	
2. <i>Egalitatea în căsătorie</i>	236
(173) Principiul egalității soților. (174) Principiul egalității și separarea părinților.	
B. — Protecția vieții private și de familie.....	238
(175) O preocupare permanentă privind efectivitatea.	
1. <i>Dreptul la respectarea vieții private</i>	240
(176) Dubla protecție a vieții private	
a) <i>Protecția vieții private stricto sensu</i>	240
(177) Sfera intimă a relațiilor personale. <i>a) Integritatea fizică și morală a persoanei. b) Contenciosul privind filiația. γ) Numele.</i>	
<i>δ) Naționalitatea.</i> (178) Viața sexuală. <i>a) Principiul libertății vieții sexuale. b) cazul special al minorităților sexuale.</i> (179) Dreptul la imagine. (180) Datele personale. (181) Supravegherea video în locurile publice.	
b) <i>Protecția vieții private lato sensu</i>	254
(182) Socializarea vieții private. (183) Dreptul la cunoașterea propriilor origini. (184) Dreptul la respectarea unui mod de viață.	
2. <i>Dreptul la respectarea vieții de familie</i>	260
(185) Protejarea vieții de familie.	
a) <i>Protejarea directă a vieții de familie</i>	261
(186) Art. 8 și pluralitatea modelelor de familie. (187) Legătura de rudenie, criteriu tradițional al vieții de familie. <i>a) Legătura de rudenie există deja.</i>	

<i>β) Legătura de rudenie nu există încă.</i> (188) Relația efectivă, criteriu autonom al vieții de familie	
b) Protejarea indirectă a vieții de familie	268
(189) Protecția indirectă. (190) Dreptul străinilor la respectarea vieții de familie. <i>α) Situația generală a străinilor. β) Situația specială a imigranților din a doua generație și a asimilaților. γ) Situația specială a resortisanților comunitari.</i> (191) Dreptul la respectarea vieții de familie a deținuților.	
C. — Protecția domiciliului și a corespondenței.....	279
(192) O protecție efectivă.	
1. <i>Reguli generale</i>	280
(193) Domiciliul și corespondența.	
a) Protecția domiciliului	280
(194) Domiciliul privat. (195) Spațiile profesionale.	
b) Protecția corespondenței	284
(196) O dublă protecție. (197) Corespondența scrisă. (198) Corespondența prin intermediul telecomunicațiilor.	
2. <i>Reguli speciale</i>	287
(199) Situația specială a jurnaliștilor și avocaților.	
a) Situația jurnaliștilor.....	288
(200) Volumul redus al contenciosului. (201) Importanța calitativă a contenciosului.	
b) Situația avocaților	289
(202) Motivele unei protecții specifice. (203) Protejarea corespondenței avocatului. (204) Protejarea cabinetului avocatului.	
§ 2 — <i>Protecția activității sociale și politice</i>	291
(205) Libertățile de acțiune colective.	
A. — Libertatea de întrunire și de asociere.....	291
(206) O libertate esențială.	
1. <i>Afirmarea principiului de libertate</i>	292
(207) Art. 11 alin. (1) din Convenție. (208) Libertatea de întrunire.	
(209) Libertatea de asociere.	
2. <i>Variații ale principiului libertății</i>	295
(210) Limitările generale ale principiului. (211) Cazul special al partidelor politice.	
B. — Dreptul la alegeri libere	298
(212) Clauza politică a Convenției. (213) Limitările dreptului.	
CAPITOLUL II. — DREPTURILE SPECIALE ALE JUSTIȚIABILULUI	304
(214) Protecția imperativă a justițiabilului.	
Secțiunea I. — Drepturile substanțiale	304
(215) O dublă garanție.	
Subsecțiunea I. — Principiul legalității	304
(216) Legalitatea, un principiu esențial.	
§ 1 — <i>Consacrarea principiului</i>	306
(217) Sfera de aplicare a art. 7 din Convenția europeană a drepturilor omului.	
A. — Aplicabilitatea art. 7	307

(218) Sfera de aplicare a art. 7: materia penală. (219) Criteriul materiei penale: pedeapsa.

B. — Aplicarea art. 7 308

(220) Art. 7 și consecințele principiului legalității.

1. *Principiul legalității și legiuitorul național* 308

(221) O obligație și o interdicție pentru legiuitor.

a) Precizia legii 308

(222) O obligație puternică. (223) O obligație nuanțată.

b) Neretroactivitatea legii penale 311

(224) Afirmarea principiului. (225) Regulile generale. (226) Cazurile particulare.

2. *Principiul legalității și judecătorul național* 314

(227) Principiul interpretării stricte a legii penale. (228) Încadrarea stabilirii pedepsei.

§ 2 — *Limitările principiului* 315

(229) Caracterul marginal al limitărilor.

A. — Interdicția absolută a derogărilor generale 315

(230) Principiul legalității, drept intangibil.

B. — Admiterea limitată a derogărilor speciale 316

(231) Clauza derogatorie de la art. 7 alin. (2). (232) Retroactivitatea anumitor legi penale. (233) Interpretarea analogică.

Subsecțiunea II. — Privarea de libertate 317

(234) Gravitatea măsurii.

§ 1 — *Dreptul la libertate și la siguranță* 318

(235) O garanție puternică.

A. — Condițiile privării de libertate 319

(236) O condiție triplă.

1. *Realitatea privării de libertate* 319

(237) Sfera de aplicare a art. 5 din Convenție. (238) Privarea de libertate și simpla restricție. (239) Disparațiile involutare.

2. *Formele privării de libertate* 323

(240) Respectarea minuțioasă a formelor. (241) Legalitatea privării de libertate. (242) Regularitatea privării de libertate.

3. *Cazurile autorizate de privare de libertate* 326

(243) Art. 5 alin. (1) din Convenție.

a) O enumerare exactă 327

(244) Cele șase cazuri de privare de libertate autorizată (245) Detenția după condamnare. (246) Arestarea sau detenția care decurge dintr-o ordonanță judiciară sau dintr-o obligație legală. (247) Arestarea preventivă. (248) Detenția minorilor. (249) Detenția anumitor persoane bolnave sau marginalizate. (250) Detenția străinilor este posibilă.

b) O enumerare exhaustivă 334

(251) O jurisprudență logică în ansamblu. (252) O jurisprudență insolită într-un caz particular.

B. — Garanțiile persoanelor private de libertate 336

(253) Forța garanțiilor.

1. *Garanțiile personale* 337

(254) O preocupare pentru justiție.	
a) Dreptul de a fi informat	337
(255) Art. 5 alin. (2) din Convenție. (256) Domeniul art. 5 alin. (2) din Convenție. (257) Conținutul art. 5 alin. (2) din Convenție.	
b) Dreptul de a fi despăgubit	339
(258) Dreptul la reparații. (259) Dreptul la reparații prevăzut de art. 5 și reparația echitabilă prevăzută de art. 41 din Convenție.	
2. <i>Garanțiile jurisdicționale</i>	341
(260) O preocupare pentru echitate.	
a) Dreptul la un judecător	341
(261) Afirmarea dreptului la judecător. (262) Dreptul de a fi adus de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat. <i>α) Adverbul «de îndată».</i>	
<i>β) Noțiunea de «alt magistrat».</i> (263) Dreptul de a fi judecat într-un termen rezonabil. <i>α) Caracteristicile termenului rezonabil prevăzut de art. 5.</i>	
<i>β) Caracterul special al termenului rezonabil prevăzut de art. 5.</i>	
b) Dreptul la un recurs	350
(264) Necesitatea unui recurs. (265) Calitatea recursului.	
§ 2 — <i>Interzicerea închisorii pentru datorii</i>	354
(266) Marginalizarea arestului pentru neplata datoriilor. (267) Art. 1 din Protocolul nr. 4 și art. 5 alin. 1 din Convenție.	
Secțiunea II. — Drepturile procedurale	355
(268) Dreptul la o justiție bună.	
Subsecțiunea I. — Realitatea dreptului la justiție	356
(269) Un drept fundamental.	
§ 1 — <i>Dreptul la un judecător</i>	356
(270) Accesul la justiție.	
A. — Consacrarea dreptului la un judecător	357
(271) Existența dreptului la un judecător.	
1. <i>Regulile generale</i>	358
(272) Forța dreptului la un judecător. (273) Dreptul la un judecător în Convenția europeană. <i>α) Art. 6 alin. (1) din Convenție. β) Art. 13 din Convenție.</i>	
2. <i>Cazurile particulare</i>	366
(274) Amenda forfetară. (275) Obligația de a se preda autorităților și dreptul la un judecător. <i>α) Recursul în casație. β) Opoziția.</i>	
B. — Consolidarea dreptului la un judecător	371
(276) Consolidarea art. 13. (277) Hotărârea Kudla sau reafirmarea art. 13. (278) Sfera de aplicare a dreptului la un judecător.	
§ 2 — <i>Dreptul la un proces echitabil</i>	377
(279) Art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.	
A. — Domeniul procesului echitabil	379
(280) Extinderea constantă a contenciosului referitor la art. 6.	
1. <i>Contestațiile cu privire la drepturile și obligațiile cu caracter civil</i>	381
(281) Precizările jurisprudențiale.	
a) Contenciosul privat	383
(282) Reguli generale. (283) Cazurile particulare. <i>α) Arbitrajul. β) Plângerile cu constituire de parte civilă.</i>	

b) Contenciosul public	390
(284) Aplicabilitatea parțială a art. 6. (285) Contenciosul funcției publice. (286) Contenciosul constituțional. (287) Contenciosul fiscal.	
c) Contenciosul mixt	397
(288) Preponderența aspectelor de drept privat. (289) Contenciosul disciplinar. (290) Contenciosul social. (291) Contenciosul financiar.	
2. <i>Temeinicia unei acuzații în materie penală</i>	402
(292). Aportul jurisprudenței.	
a) Regulele generale.....	402
(293). Noțiunea de acuzație penală. (294). Criteriile acuzației penale.	
b) Cazurile particulare.....	406
(295) Sancțiunile para-penale. (296) Sancțiunile administrative. (297) Sancțiunile fiscale. (298) Sancțiunile disciplinare.	
B. — Frontierele procesului echitabil	412
(299). Limitele dreptului la un proces echitabil.	
1. <i>Inaplicabilitatea tradițională a art. 6</i>	413
(300) Zonele de excludere a procesului echitabil.	
a) Inaplicabilitatea dorită de către justițiabili	413
(301) Renunțarea la garanțiile procesului echitabil. (302) Procesul echitabil în raport cu voința individului.	
b) Inaplicabilitatea impusă justițiabilului	415
(303) Inaplicabilitatea art. 6 datorită circumstanțelor. (304) Inaplicabilitatea art. 6 datorită tipului de contencios.	
2. <i>Noua aplicabilitate a art. 6</i>	420
(305) Art. 6 înainte de procesul. (306) Art. 6 după procesul.	
<i>Subsecțiunea II. — Cerințele dreptului la justiție</i>	423
(307) Multitudinea garanțiilor.	
§ 1 — <i>Garanțiile generale</i>	424
(308) Dualitatea garanțiilor generale.	
A. — <i>Garanțiile explicite</i>	425
(309) O consacrare textuală.	
1. <i>Dreptul la un tribunal instituit prin lege</i>	425
(310) O dublă cerință. (311) Un «tribunal». (312). Un tribunal «instituit prin lege».	
2. <i>Dreptul la un tribunal independent</i>	428
(313) Cerința privind independența.	
a) Cerința clasică de independență	430
(314) O triplă cerință. (315) Independența în raport cu puterea legislativă. (316). Independența în raport cu puterea executivă. (317) Independența în raport cu părțile.	
b) Cerința modernă de independență	437
(318) O cerință suplimentară. (319) Independența în raport cu puterile de fapt în general. (320) Independența în raport cu mijloacele media în special.	
3. <i>Dreptul la un tribunal imparțial</i>	439
(321) Exigența de imparțialitate.	
a) Imparțialitatea personală.....	441

(322) Imparțialitatea subiectivă și/sau imparțialitatea personală: prejudecata, cauză de parțialitate. (323) Neutralitatea judecătorului. (324). Ambiguitatea parchetului.	
b) Imparțialitatea funcțională	444
(325) Imparțialitatea obiectivă și/sau imparțialitatea funcțională: judecata prealabilă, cauză de parțialitate. (326) Parțialitatea care rezultă dintr-un cumul extern de funcții. <i>α) Dubla funcție jurisdicțională și de consiliere. β) Dubla funcție jurisdicțională și de control.</i> (327) Parțialitatea care rezultă dintr-un cumul intern de funcții. <i>α) Nerespectarea separării funcțiilor judiciare. β) Nerespectarea separării timpilor de justiție.</i>	
4. Dreptul de a fi judecat într-un termen rezonabil	460
(328). Exigența de celeritate.	
a) Determinarea termenului rezonabil	463
(329) Calculul termenului. (330) <i>Dies a quo</i> . (331) <i>Dies ad quem</i> .	
b) Aprecierea termenului rezonabil	465
(332) Evaluarea duratei procedurii. (333) Principiile de apreciere. (334) Criteriile de apreciere. <i>α) Complexitatea cauzei. β) Comportamentul reclamantului. γ) Comportamentul autorităților competente. δ) Miza litigiului.</i>	
5. Dreptul la judecarea publică a cauzei și în mod echitabil	470
(335) O dublă garanție majoră.	
a) Publicitatea procedurii	470
(336) O garanție precisă. (337) Afirmarea principiului. (338) Atenuările principiului.	
b) Echitatea procedurii	474
(339) O garanție imprecisă.	
B. — Garanțiile implicite	475
(340) Diversitatea garanțiilor implicite.	
1. Motivarea hotărârilor judecătorești	477
(341) Obligația de a motiva hotărârile judecătorești. (342) Obligația de motivare și jurisdicțiile naționale. (343) Obligația de motivare și Curtea europeană.	
2. Egalitatea armelor	480
(344) Consacrarea principiului.	
a) Principiul egalității, o garanție puternică	480
(345) Egalitatea armelor: căutarea unui echilibru între părți. (346) Sfera de aplicare a principiului egalității armelor. (347) Egalitatea armelor și celelalte garanții ale procesului echitabil.	
b) Principiul egalității, o garanție efectivă	484
(348). O apreciere concretă a principiului. (349) Egalitatea armelor și jurisdicțiile judiciare. <i>α) Necomunicarea prealabilă a concluziilor sau a raportului. β) Participarea Ministerului Public la deliberări.</i> (350) Egalitatea armelor și jurisdicțiile administrative.	
§ 2 — Garanțiile speciale	495
(351) Drepturile garantate «oricărui» acuzat.	
A. — Garanțiile prevăzute la art. 6 din Convenție	495
(352) Alin. (2) și alin. (3) de la art. 6.	
1. Presumția de nevinovăție	495
(353). O garanție esențială.	
a) O garanție tradițional puternică	496

(354) Domeniul natural al prezumției de nevinovăție. (355) Extinderea domeniului prezumției de nevinovăție.	
b) O garanție atenuată în mod excepțional.....	499
(356) Admiterea limitată a prezumțiilor de vinovăție. (357) Cazul special al prezumțiilor de vinovăție în materie fiscală.	
2. Dreptul la apărare.....	501
(358) O protecție consolidată.	
a) Garanțiile textuale.....	503
(359) Dreptul de a fi informat asupra naturii și cauzei acuzației [art. 6 alin. (3) lit. a)] (360) Dreptul de a dispune de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale [art. 6 alin. (3) lit. b)]. <i>α) Criteriile de apreciere. β) Accesul la dosar.</i> (361) Dreptul de a-și asigura liber apărarea [art. 6 alin. (3) lit. c)]. (362) Dreptul la martori [art. 6 alin. (3) lit. d)]. <i>α) Situația generală a martorilor. β) Situația specială a martorilor anonimi.</i> (363) Dreptul la un interpret [art. 6 alin. (3) lit. e)].	
b) Garanțiile jurisprudențiale.....	516
(364). Dreptul de a păstra tăcerea și de a nu contribui la propria incriminare. <i>α) Afirmarea dreptului la tăcere. β) Relativitatea dreptului la tăcere.</i> (365). Dreptul de a participa în mod real la propriul proces.	
B. — Garanțiile protocoalelor adiționale.....	521
(366) Complementaritatea garanțiilor.	
1. Principiile aplicabile tuturor acuzațiilor.....	521
(367) Forța garanțiilor.	
a) Abolirea pedepsei cu moartea.....	522
(368) De la abolirea parțială la abolirea totală a pedepsei cu moartea. (369). Abolirea pedepsei cu moartea în timp de pace. (370). Abolirea pedepsei cu moartea în orice circumstanțe.	
b) Amenajările procedurale.....	525
(371). Principiul dublului grad de jurisdicție. (372) Principiul. (373) Despăgubirea în caz de eroare judiciară.	
2. Regulile aplicabile doar persoanelor expulzate și extrădate.....	529
(374). Măsurile de îndepărtare din teritoriu. (375). Art. 4 din Protocolul nr. 4. (376) Art. 1 din Protocolul nr. 7.	

SUBTITLUL II.

DREPTURILE ECONOMICE ȘI SOCIALE

(377). Drepturile omului din a doua generație.

CAPITOLUL I. — DREPTURILE ECONOMICE ȘI SOCIALE ÎN CONVENȚIA

EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI..... 537

(378). Dimensiunea economică și socială a Convenției.

Secțiunea I. — Drepturile sociale..... 538

(379). Drepturile garantate.

§ 1 — Drepturile cu dimensiune socială..... 541

(380). Libertatea sindicală.

A. — Afirmarea libertății sindicale..... 542

(381) Ar. 11 din Convenția europeană drepturilor omului. (382) Drepturile sindicale.

B. — Limitele libertății sindicale..... 544

(383) Respectarea marjei de apreciere a statelor. (384) Monopolul sindical de angajare. (385) Cazul special al dreptului de negociere colectivă.

§ 2 — *Drepturile cu conotație socială* 547

(386) O protecție dublă.

A. — Interzicerea muncii forțate și obligatorii 548

(387). Formele de muncă forțată și obligatorie.

1. *Formele tradiționale de muncă forțată și obligatorie*..... 548

(388) Principiul interdicției. (389) Caracterul relativ al interdicției.

2. *Formele moderne de muncă forțată și obligatorie* 550

(390) Munca forțată sau sclavia domestică. (391) Precizarea jurisprudențială a criteriilor de sclavie domestică.

B. — Dreptul la instruire 551

(392) Art. 2 din Protocolul nr. 1. (393) Dreptul la instruire, drept fundamental.

Secțiunea II. — Drepturile economice 554

(394). Protecția bunurilor.

§ 1 — *Afirmarea dreptului la respectarea bunurilor*..... 555

(395). Art. 1 din Protocolul nr. 1.

A. — Continuitatea protecției tradiționale a bunurilor..... 557

(396) Protecția dreptului de proprietate. (397) Efectul vertical al dreptului la respectarea bunurilor.

B. — Suprapunerea unei protecții moderne a bunurilor 559

(398) O preocupare pentru efectivitate.

1. *Soluțiile generale* 560

(399) Interpretarea extensivă a noțiunii de bunuri. (400) Efectul orizontal al dreptului la respectarea bunurilor.

2. *Soluțiile specifice*..... 565

(401) Noțiunea de speranță legitimă. (402) Recurgerea la obligațiile pozitive.

§ 2 — *Limitările dreptului la respectarea bunurilor* 567

(403). Dubla limitare a dreptului de proprietate.

A. — Privarea de proprietate 568

(404) Necesitatea măsurii.

1. *Condițiile prevăzute de text*..... 569

(405) O privire de proprietate sub condiții. (406) Respectarea condițiilor prevăzute de legislația națională. (407) Respectarea condițiilor prevăzute de principiile generale ale dreptului internațional. (408) Exigența unei cauze de utilitate publică.

2. *Precizările aduse de jurisprudență* 573

(409) Obligația de a despăgubi proprietarul. (410) Obligația de a nu aduce atingere substanței dreptului de proprietate. (411) Controlul de proporționalitate.

B. — Restrângerile de proprietate 578

(412) Al doilea alineat de la art. 1 din Protocolul nr. 1.

1. *Reglementarea folosinței bunurilor* 579

(413) Noțiunea de reglementare a folosinței bunurilor.

a) Cauzele de justificare a măsurii restrictive de proprietate 580

(414) Interesul public, cauză generală de justificare. (415) Angajamentele internaționale ale statului, cauză specială de justificare.

- b) Controlul de proporționalitate a măsurii restrictive de proprietate... 582
(416). Generalizarea controlului de proporționalitate. (417). Excepție fiscală.

2. *Impozitele, alte contribuții sau amenzi*..... 583
(418) Respectarea puterii de impunere a statului. (419) Premisele unei atenuări.

CAPITOLUL II. — DREPTURILE ECONOMICE ȘI SOCIALE ÎN CARTA

- SOCIALĂ EUROPEANĂ** 585
(420). Impactul Cartei sociale europene.

- Secțiunea I. — Drepturile protejate de Cartă**..... 587
(421). Drepturile garantate.

- Subsecțiunea I. — Condițiile de angajare**..... 589
(422). Adaptarea permanentă a protecției sociale.

- § 1 — *Protecția inițială*..... 590
(423) Carta din 1961.

- A. — Drepturile generale 590
(424) Dreptul la muncă. *α) Obligația de a realiza o politică de ocupare deplină a forței de muncă. β) Dreptul de a-și câștiga existența printr-o muncă liber întreprinsă.* (425) Condiții de muncă echitabile. *α) Protecția directă. β) Protecția indirectă.* (426) Salarizarea echitabilă. (427) Dreptul sindical. *α) Libertatea sindicală. β) Negocierea colectivă.*

- B. — Drepturile speciale 597
(428) Protecția copiilor și tinerilor. (429) Protecția femeilor. (430) Protecția lucrătorilor străini.

- § 2 — *Protecția finală*..... 600
(431) Actualizarea drepturilor.

- A. — Protocolul din 1988 600
(432) Egalitatea de șanse și de tratament. (433) Promovarea drepturilor lucrătorului.

- B. — Carta socială revizuită 601
(434) O contribuție majoră.

1. *Consolidarea drepturilor existente*..... 601
(435) O îmbunătățire reală.

- a) Extinderea principiului nediscriminării 602
(436) Realitatea extinderii principiului nediscriminării. (437) Limitele extinderii principiului nediscriminării.

- b) Îmbunătățirea situației lucrătorilor..... 603
(438) Situația lucrătorilor în general. (439) Situația anumitor lucrători în special. *α) Tinerii la muncă. β) Femeile la muncă.*

2. *Consacrarea unor drepturi noi* 604
(440) O protecție eficace.

- a) Protecția demnității lucrătorului 604
(441) Dreptul la demnitate în muncă. (442) Hărțuirea sexuală și hărțuirea morală

- b) Protecția intereselor lucrătorului 606
(443) Abuzurile eventuale ale patronului. *α) Protecția lucrătorului în caz de concediere. β) Protecția lucrătorului în situații speciale.* (444) Insolvabilitatea eventuală a angajatorului.

Subsecțiunea II. — Coeziunea socială..... 607
 (445) Coeziunea socială: un obiectiv major.

§ 1 — *Protecția socială generală* 608
 (446) Apărarea relației sociale.

A. — Conservarea mediului social 608
 (447) O protecție indispensabilă. (448) Dreptul la sănătate. (449) Dreptul la securitate socială. *α) Dreptul la securitate socială* stricto sensu. *β) Dreptul la securitate socială* lato sensu.

B. — Combaterea excluderii sociale 611
 (450) O preocupare nouă. (451) Sărăcia. (452) Dreptul la locuință.

§ 2 — *Protecțiile sociale speciale*..... 612
 (453) Luarea în considerare a anumitor particularități.

A. — Protecția socială a persoanelor vulnerabile 613
 (454) Factorii de vulnerabilitate.

1. *Protecția pe motiv de vârstă*..... 613
 (455) Persoanele vârstnice. (456) Copiii și tinerii.

2. *Protecția pe motiv de handicap* 614
 (457) Inserția socială a persoanelor handicapate. (458) Carta din 1961. (459) Carta revizuită.

B. — Protecția socială a familiei 615
 (460) Dreptul familiei la protecție socială, juridică și economică. (461). Protecția lucrătorilor migranți și a familiei acestora. *α) Carta din 1961. β) Carta revizuită.*

Secțiunea II. — Angajamentele statului..... 618
 (462) Un angajament dublu.

§ 1 — *Obiectivele politice ale statului* 618
 (463) Declarația generală de natură politică. (464) Declarația politică din Carta din 1961 și din Protocolul său adițional. (465). Declarația politică prevăzută de Carta revizuită.

§ 2 — *Constrângerile juridice ale statului*..... 620
 (466) Angajamentele de bază ale statelor.

A. — Natura angajamentelor..... 621
 (467) Carta socială din 1961 și Protocolul său adițional. (468) Carta socială revizuită.

B. — Forța angajamentelor 622
 (469) O forță constrângătoare. (470) Relațiile dintre diferitele texte. (471) Punerea în aplicare a angajamentelor acceptate.

TITLUL II. DREPTURILE OMULUI ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ

(472). Protecția comunitară a drepturilor omului.

SUBTITLUL I. UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI STATELE MEMBRE

(473) Dominanța jurisprudențială.

CAPITOLUL I. — SURSELE DE INSPIRAȚIE TRADIȚIONALE ALE JUDECĂTORULUI

COMUNITAR 631

(474) Diversitatea surselor de inspirație.

Secțiunea I. — Texte comunitare 632

(475) Drepturile fundamentale în textele comunitare.

§ 1 — *Principiul libertății de circulație*..... 634

(476) Libertatea de circulație, principiu esențial.

A. — Reguli generale..... 635

(477) Un principiu cu geometrie variabilă.

1. *Resortisanții comunitari*..... 635

(478) Forța principiului libertății de circulație. *a) Afirmarea libertății de circulație. β) Limitele libertății de circulație.* (479) Libertatea de circulație și cetățenia europeană.

2. *Resortisanții necomunitari* 640

(480) O libertate de circulație limitată. (481) Rigoarea textelor. (482) Bunăvoința jurisprudențială.

B. — Cazul special al sportivului..... 644

(483) Sportul în societate: evoluție și consecințe.

1. *Recunoașterea libertății de circulație a sportivilor*..... 645

(484) Integrarea sportului în sfera comunitară. (485) Contribuția jurisprudențială.

2. *Restricțiile libertății de circulație a sportivilor* 647

(486) Admisibilitatea măsurilor restrictive. (487) Clauzele de naționalitate. (488) Regulile de transfer.

§ 2 — *Principiul nediscriminării*..... 648

(489) Un principiu fundamental.

A. — Interzicerea discriminărilor întemeiate pe naționalitate..... 651

(490) Egalitatea de tratament. *a) Principiul general al nediscriminării. β) Dispoziții specifice.* (491) Domeniul de aplicare al principiului nediscriminării.

B. — Interdicția discriminărilor întemeiate pe sex..... 655

(492) Egalitatea de sexe.

1. *Afirmarea principiului egalității*..... 657

(493) Interzicerea discriminărilor. *a) Domeniul de aplicare al principiului egalității. β) Forța principiului egalității.* (494) Proba discriminărilor. (495) Sancționarea discriminărilor.

2. *Aspecte ale principiului egalității*..... 663

(496) Discriminările pozitive. (497) Chestiunea cotelor.

Secțiunea II. — Textele necomunitare..... 666

(498) O dublă influență, națională și europeană.

§ 1 — Convenția europeană a drepturilor omului..... 666

(499) Judecătorul comunitar și Convenția europeană a drepturilor omului.

A. — Drepturile substanțiale 669

(500) O protecție reală.

1. Trimiterea la Convenția europeană a drepturilor omului 670

(501) Neretroactivitatea legii penale. (502) Protecția vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței. (503) Dreptul la căsătorie. (504) Libertatea de asociere și libertatea sindicală. (505) Libertatea de gândire. (506) Libertatea de exprimare. (507) Dreptul de proprietate.

2. Depășirea Convenției europene a drepturilor omului..... 681

(508) Dreptul la exercitarea liberă a activității economice.

(509) Dreptul de a exporta. (510) Reîntregirea familiei.

B. — Drepturile procedurale 682

(511) Dreptul la o bună justiție.

1. Dreptul la judecător 683

(512) Europeanizarea dreptului la judecător. (513) Dreptul la judecător și ordinea juridică comunitară. (514) Dreptul la judecător și ordinele juridice interne.

2. Dreptul la un proces echitabil..... 689

(515) Cerința echității. (516) Dreptul la apărare. *a) Activul bilanțului.*

β) Pasivul bilanțului. (517) Egalitatea armelor. (518) Dreptul de a nu se autoacuză.

(519) Dreptul de a fi judecat în termen rezonabil. (520) Principiul

§ 2 — Tradițiile constituționale comune..... 699

(521) Dezvoltarea protecției naționale a drepturilor omului. (522) Demersul comunitar. (523) Comunitarizarea tradițiilor constituționale comune.

CAPITOLUL II. — NOILE SURSE DE INSPIRAȚIE ALE JUDECĂTORULUI

COMUNITAR 704

(524) Complementaritatea surselor noi de inspirație.

Secțiunea I. — Drepturile omului în tratatele consolidate 704

(525) Consolidarea protecției drepturilor omului.

§ 1 — Noile drepturi ale omului în versiunea consolidată a Tratatului CE..... 707

(526) Dreptul la încadrarea în muncă. (527) Dreptul de acces la documente.

(528) Instituirea unui spațiu de libertate, securitate și justiție.

§ 2 — Noile drepturi ale omului în versiunea consolidată a Tratatului UE 710

(529) Drepturi noi. (530) Emergența drepturilor sociale. (531) Cooperarea polițienească și judiciară în materie penală.

Secțiunea II. — Drepturile omului în afara tratatelor 713

(532) Diversitatea textelor.

§ 1 — Textele codificate..... 713

(533) Carta drepturilor fundamentale.

A. — Conținutul Cartei drepturilor fundamentale..... 715

(534) Drepturile consacrate de Cartă.

1. <i>Consacrarea drepturilor</i>	716
(535) Demnitatea. (536) Libertățile. (537) Egalitatea. (538) Solidaritatea.	
(539) Cetățenia. (540) Justiția.	
2. <i>Sfera de aplicare a drepturilor</i>	725
(541) Sfera de aplicare a drepturilor garantate. (542) Nivelul de protecție. (543) Interzicerea abuzului de drept.	
B. — <i>Aprecierea Cartei drepturilor fundamentale</i>	726
(544) O Cartă criticată.	
1. <i>Incertitudini</i>	727
(545) Îndoieli. (546) Valoarea Cartei. (547) Calificarea noului instrument de protecție a drepturilor fundamentale. (548) Lipsurile Cartei.	
2. <i>Ambiguități</i>	729
(549) O impresie temperată. (550) Neliniști. (551) Speranța.	
§ 2 — <i>Textele necodificate</i>	732
(552) O protecție multiplă.	
A. — <i>Protecția persoanei în general</i>	732
(553) Perfecționarea protecției.	
1. <i>Protecția majoră</i>	733
(554) Demnitatea.	
a) <i>Protecția generală a demnității umane</i>	733
(555) Lupta împotriva exploatarei ființelor umane. (556) Preocuparea pentru eficacitate.	
b) <i>Protecțiile specifice ale demnității umane</i>	734
(557) Protecția copiilor. (558) Protecția femeilor.	
2. <i>Protecțiile subsecvente</i>	736
(559) Protecția datelor cu caracter personal. (560) Protecția mediului.	
B. — <i>Protecția justițiabilului în particular</i>	737
(561) Cartea verde a Comisiei. (562) Mandatul european de arestare.	

SUBTITLUL II.

UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI STATELE TERȚE

(563) Drepturile omului în relațiile externe ale Uniunii.

CAPITOLUL I. — CADRUL GENERAL AL PROTECȚIEI DREPTURILOR OMULUI..... 744

(564) O reală voință protectoare.

Secțiunea I. — Inițiativa europeană cu privire la drepturile omului 744

(565) O inițiativă ambițioasă.

§ 1 — *Legitimitatea acțiunii Uniunii Europene*..... 744

(566) Fundamentul textual. (567) Obiectivele.

§ 2 — *Precizarea rolului Uniunii Europene*..... 745

(568) O integrare puternică a drepturilor omului în cadrul politicii externe a Uniunii. (569) O abordare mai coerentă și mai eficace.

Secțiunea II. — Promovarea europeană a drepturilor omului 746

(570) Clauza «drepturile omului».

§ 1 — *Provocarea la respectarea drepturilor omului* 746

(571) Ponderea drepturilor omului.

A. — Negocierea acordurilor	747
(572) Stimulentul drepturilor omului. (573) Acțiunea instituțiilor în favoarea drepturilor omului. (574) Realismul comunitar.	
B. — Încheierea acordurilor	749
(575) Acțiunea europeană. (576) Acordurile internaționale, în general.	
(577) Acordurile de aderare, în special.	
§ 2 — <i>Reacția la încălcările drepturilor omului</i>	752
(578) Reacții și așteptări	
A. — Procesul decizional cu privire la sancțiuni	753
(579) Ambiții și realism.	
1. <i>Precizările textelor</i>	754
(580) Art. 301 și 60 din Tratatul CE. (581) Art. 3 alin. (2) din Tratatul UE.	
2. <i>Dualitatea procedurală</i>	755
(582) O dualitate procedurală inevitabilă. (583) În cadrul procedurii PESC.	
(584) În sfera competențelor comunitare.	
B. — Modalitățile practice ale sancțiunilor.....	757
(585) Punerea în aplicare a măsurilor restrictive. (586) Anularea măsurilor restrictive.	
CAPITOLUL II. — ACȚIUNI SPECIFICE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI	
OMULUI	
(587) O reală preocupare pentru protecție.	
Secțiunea I. — Acțiunile exclusive ale Uniunii Europene	759
(588) Inițiative puternice.	
§ 1 — <i>Abolirea pedepsei cu moartea</i>	759
(589) Orientările politicii Uniunii. (590) Norme minimale.	
§ 2 — <i>Interzicerea relor tratamente</i>	760
(591) Interzicerea torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante. (592) Orientările operaționale	
Secțiunea II. — Acțiunile concurente ale Uniunii Europene	761
(593) Acțiuni multiple.	
§ 1 — <i>Protecția copiilor</i>	762
(594) Copiii în cadrul conflictelor armate. (595) Acțiunile concrete ale Uniunii Europene.	
§ 2 — <i>Combaterea rasismului și xenofobiei</i>	762
(596) Contribuția Uniunii la Conferința mondială. (597) Acțiunile Uniunii Europene.	

PARTEA A II-A GARANȚIA DREPTURILOR

(598) Eterogenitatea dreptului european al drepturilor omului.

TITLUL I. PRINCIPIILE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

(599) Aparențe și realitate.

SUBTITLUL I. CONSACRAREA DREPTURILOR OMULUI ȘI AFIRMAREA GARANȚIILOR

(600) Originalitatea protecției europene a drepturilor omului.

CAPITOLUL I. — DREPTURILE OMULUI ȘI TEXTELE EUROPENE..... 770

(601) Diversitatea principiilor.

Secțiunea I. — Principiile cu privire la texte 771

(602) O armonizare dorită.

§ 1 — Aplicabilitatea directă a textelor europene 771

(603) Caracterul «self-executing» al normelor internaționale. (604) Aplicabilitatea directă a Convenției europene a drepturilor omului. (605) Aplicabilitatea directă a textelor comunitare.

§ 2 — Prioritatea textelor europene..... 774

(606) Prioritatea Convenției europene. (607) Prioritatea textelor comunitare.

Secțiunea II. — Principiile consacrate de texte..... 777

(608) Diversitatea dispozițiilor.

§ 1 — Dispozițiile convenționale 777

(609) Realismul și universalitatea.

A. — Realismul..... 777

(610) Preambulul Convenției europene a drepturilor omului. (611) Supremația dreptului.

(612) Valorile comune și garanțiile colective.

B. — Universalitatea 779

(613) Art. 1 din Convenția europeană a drepturilor omului.

1. Principiul: o concepție teritorială a jurisdicției..... 781

(614) Consacrarea unei concepții teritoriale. (615) Extinderea concepției teritoriale.

2. Excepția: o concepție extrateritorială a jurisdicției 783

(616) Pertinența unei concepții extrateritoriale. (617) Limitele concepției extrateritoriale.

§ 2 — Dispozițiile comunitare..... 787

(618) Norme de referință. (619) Principiul democratic. (620) Principiul transparenței. (621) Principiul subsidiarității. (622) Principiul proporționalității. (623) Respectarea drepturilor dobândite.

CAPITOLUL II. — DREPTURILE OMULUI ȘI INSTANȚELE EUROPENE..... 791

(624) Integrarea europeană.

Secțiunea I. — Jurisprudența de la Strasbourg 792

(625) O jurisprudență constructivă.

§ 1 — *Recunoașterea unei ordini publice europene* 792

(626) O recunoaștere progresivă. (627) O recunoaștere implicită.

§ 2 — *Consacrarea principiilor generale* 794

(628) Forța consacrării.

A. — O consacrare progresivă 795

(629) O consacrare solidă. (630) O consacrare subtilă.

B. — O consacrare multilaterală 795

(631) Diversitatea principiilor.

1. *Principiile europeniste* 796

(632) Principiul efectului util al Convenției. (633) Autonomia conceptelor convenționale. (634) Obligațiile pozitive. (635) Principiul proporționalității. (636) Principiul securității juridice.

2. *Principiile statelor* 804

(637) Menținerea prerogativelor statului.

a) Principiul subsidiarității 804

(638) Legitimitatea principiului. (639) Misiunea judecătorului național.

b) Marja de apreciere a statelor 806

(640) Consacrarea marjei de apreciere. (641) Limitele marjei de apreciere.

Secțiunea II. — Jurisprudența de la Luxemburg 809

(642) Contribuția jurisprudențială.

§ 1 — *Principiile majore* 809

(643) Principiul încrederii legitime. (644) Principiul securității juridice.

§ 2 — *Principiile subsecvente* 812

(645) Principiile bunei administrări și solicitudinii. (646) Principiul echității.

SUBTITLUL II.

LIMITĂRILE DREPTURILOR OMULUI

ȘI MENȚINEREA GARANȚIILOR

(647) O limită dublă.

CAPITOLUL I. — SISTEMATIZAREA DREPTURILOR OMULUI 816

(648) Realismul european.

Secțiunea I. — Clauzele derogatorii permanente 817

(649) Rațiunile restrângerilor.

§ 1 — *Derogarea permanentă principală* 817

(650) Ingerința statului.

A. — Condițiile ingerinței statului 819

(651) O triplă condiție. (652) Ingerința trebuie să fie prevăzută de către lege.

(653) Ingerința trebuie să vizeze un scop legitim. (654) Ingerința trebuie să fie necesară într-o societate democratică.

B. — Controlul ingerinței statului 823

(655) Realitatea controlului european. (656) Limitele controlului european.

§ 2 — *Derogările permanente excepționale* 825

(657) Particularismul situațiilor.

A. — Clauzele anti-deturnare.....	825
(658) Art. 17 și art. 18 din Convenția europeană a drepturilor omului.	
1. <i>Clauza anti-deturnare a drepturilor garantate</i>	826
(659) Interzicerea abuzului de drept. (660) Contenciosul abuzului de drept.	
2. <i>Clauza anti-deturnare a restrângerilor autorizate</i>	828
(661) Limitarea utilizării restrângerilor drepturilor. (662) Dificultățile aplicării clauzei anti-deturnare.	
B. — Activitatea politică a străinilor.....	830
(663) Restrângerile drepturilor străinilor. (664) Obligația de rezervă cu privire la străini.	
Secțiunea II. — Clauzele derogatorii temporare	831
(665) Art. 15 și art. 57 din Convenția europeană a drepturilor omului.	
§ 1 — <i>Teoria circumstanțelor excepționale</i>	831
(666) Art. 15 din Convenția europeană a drepturilor omului.	
A. — Condițiile juridice.....	833
(667) Condițiile de formă. (668) Condițiile de fond.	
B. — Condiția politică	834
(669) Admiterea rațiunii de stat. (670) Pericolele rațiunii de stat.	
§ 2 — <i>Practica rezervelor</i>	836
(671) Rezervele, un rău necesar.	
A. — Consacrarea contextuală.....	837
(672) Art. 57 din Convenția europeană a drepturilor omului. (673) Efectele rezervelor.	
B. — Optimizarea jurisprudențială.....	839
(674) Rezervele cu caracter constituțional. (675) Rezervele cu caracter neconstituțional.	
CAPITOLUL II. — FRONTIERELE DREPTURILOR OMULUI	842
(676) Respingerea, de principiu, a oricărei extensibilități a drepturilor omului.	
Secțiunea I. — Drepturile de solidaritate	843
(677) Pericolele unei abordări extensive.	
§ 1 — <i>Respingerea de principiu</i>	843
(678) Drepturile omului din a treia generație. (679) Riscul denaturării drepturilor omului.	
§ 2 — <i>Admiterea parțială</i>	844
(680) Recunoașterea unui drept la mediul înconjurător.	
A. — <i>Acquis-ul jurisprudențial</i>	847
(681) Protecția jurisprudențială a mediului.	
1. <i>Drepturile materiale și protecția mediului</i>	848
(682) Emergența de principii în materie de mediu.	
a) <i>Articolul central</i>	848
(683) Art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului. (684) Necesitatea unei protecții a mediului. (685) Efectivitatea protecției mediului.	
b) <i>Articolele subsidiare</i>	852
(686) Art. 2 din Convenția europeană a drepturilor omului. (687) Art. 3 din Convenția europeană a drepturilor omului. (688) Art. 1 din Protocolul nr. 1. (689) Art. 10 din Convenția europeană a drepturilor omului.	
2. <i>Drepturile procedurale și protecția mediului</i>	856
(690) Drepturi utilizate rar. (691) Dreptul la un proces echitabil. (692) Dreptul la un recurs efectiv.	

B. — Limitele jurisprudențiale	858
(693) Limitele protecției convenționale a mediului. (694) Oportunitatea unui protocol adițional.	
Secțiunea II. — Drepturile minorităților	860
(695) Minoritățile naționale.	
§ 1 — <i>Protecția europeană indirectă</i>	861
(696) Protecția minorităților naționale și drepturile omului.	
A. — Lipsurile Convenției europene a drepturilor omului	862
(697) Caracterul relativ al protecției. (698) Ocaziile pierdute.	
B. — Abandonarea protocolului adițional	863
(699) Tentative ineficiente. (700) O influență difuză.	
§ 2 — <i>Protecția europeană directă</i>	864
(701) Instrumentele europene de protecție.	
A. — O protecție specifică: Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale	865
(702) Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale.	
1. <i>Rațiunile protecției europene</i>	865
(703) Oportunitatea protecției. (704) Efectivitatea protecției.	
2. <i>Conținutul protecției europene</i>	866
(705) Drepturile minorităților naționale. (706) Obligațiile minorităților naționale.	
B. — O protecție nespecifică	867
(707) Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare. (708) Limbile minoritare și limbile oficiale.	

TITLUL II.

MECANISMELE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

(709) Diversitatea și particularismul sistemelor europene de protecție.

SUBTITLUL I.

MECANISMUL PRINCIPAL DE PROTECȚIE

(710) Mecanismul de control al Convenției europene a drepturilor omului.

CAPITOLUL I. — CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

(711) Originalitatea Curții Europene a Drepturilor Omului.

Secțiunea I. — Aspectele organice ale mecanismului de protecție

(712) O protecție judiciară.

§ 1 — *O Curte unică și permanentă*

(713) O căutare a eficacității.

A. — Organizarea Curții

(714) Componenta Curții.

1. *Judecătorii Curții*

(715) Categoriile de judecători.

a) *Judecătorii aleși*

(716) Alegerea judecătorilor. (717) Exercitarea atribuțiilor de judecător.	
(718) Încetarea atribuțiilor de judecător. <i>α) Încetarea temporară a atribuțiilor. β) Încetarea definitivă a atribuțiilor.</i>	
b) Judecătorii <i>ad hoc</i>	887
(719) Recurgerea la judecătorul. (720) Precauțiile prevăzute de Protocolul nr. 14.	
2. Președinția Curții	888
(721) Alegerile prezidențiale. (722) Atribuțiile președintelui.	
3. Grefa Curții	889
(723) Organizarea grefei. (724) Alegerea grefierilor. (725) Atribuțiile grefei. (726) Componenta grefei.	
B. — Competența Curții	892
(727) Competența consultativă a Curții. (728) Competența contencioasă a Curții.	
§ 2 — O Curte cu complete multiple	894
(729) Completele Curții.	
A. — Completele tradiționale	894
(730) Acquis-ul Protocolului nr. 11.	
1. Adunarea plenară	895
(731) Originalitatea Adunării plenare. (732) Misiunile Adunării plenare.	
2. Completele contencioase	896
(733) Examinarea cauzelor.	
a) Comitetele	896
(734) Constituirea Comitetelor. (735) Misiunile Comitetelor.	
b) Camerele	898
(736) Compunerea Camerelor. (737) Competența Camerelor.	
c) Marea Cameră	900
(738) Un complet unic. (739) Compunerea Marii Camere.	
(740) Atribuțiile Marii Camere.	
B. — Noul complet de judecată	902
(741) Completul format dintr-un judecător unic. (742) Competența judecătorului unic.	
Secțiunea II. — Aspectele funcționale ale mecanismului de protecție	903
(743) Funcționarea Curții.	
Subsecțiunea I. — Faza preparatorie a procedurii	905
(744) Pragmatismul, garanție a eficacității.	
§ 1 — Sesizarea Curții	906
(745) Cererile.	
A. — Modalitățile de sesizare a Curții	907
(746) Diversitatea cererilor.	
1. Cererile interstatale	907
(747) Art. 33 din Convenția europeană a drepturilor omului. (748) Conținutul cererii statale.	
2. Cererile individuale	908
(749) Art. 34 din Convenția europeană a drepturilor omului.	
a) Titularii cererii individuale.....	909
(750) Calitatea de reclamant. (751) Noțiunea de victimă.	

b) Exercițarea recursului individual	914
(752) Formalismul. (753) Terța intervenție.	
B. — Consecințele sesizării	917
(754) Normele procedurale.	
1. <i>Consecințele comune tuturor cererilor</i>	917
(755) Imunitățile. (756) Reprezentarea (757) Observațiile scrise.	
2. <i>Consecințele specifice anumitor cereri</i>	920
(758) Judecătorul raportor. (759) Asistența judiciară. (760) Obligația de a coopera.	
§ 2 — <i>Condițiile de admisibilitate</i>	922
(761) Condiții precise.	
A. — Condițiile tradiționale de admisibilitate	923
(762) Importanța condițiilor de admisibilitate.	
1. <i>Condițiile comune tuturor cererilor</i>	924
(763) Art. 35 alin. (1) din Convenția europeană a drepturilor omului.	
a) Epuizarea căilor interne de atac	924
(764) Principiul subsidiarității. (765) Momentul epuizării căilor interne de atac. (766) Invocarea substanțială. (767) Utilitatea recursului intern.	
<i>α) Liberalismul european de principiu. β) Rigoarea europeană excepțională.</i>	
b) Limita temporală	932
(768) O limită temporală specială: termenul de șase luni prevăzut de art. 35 alin. (1) din Convenție. (769) O limită temporală generală: competența a Curții.	
2. <i>Condițiile specifice cererilor individuale</i>	936
(770) Art. 35 alin. (2) din Convenția europeană a drepturilor omului.	
(771) Art. 35 alin. (3) din Convenția europeană a drepturilor omului.	
B. — Noua condiție de admisibilitate	939
(772) Art. 12 din Protocolul nr. 14. (773) Controversa.	
<i>Subsecțiunea II. — Faza decizională a procedurii</i>	941
(774) Examinarea conexată sau separată a admisibilității și fondului.	
§ 1 — <i>Decizia cu privire la admisibilitate</i>	942
(775) Rolul Curții.	
A. — Examinarea admisibilității	942
(776) O etapă esențială.	
1. <i>Procedura examinării</i>	943
(777) Cererile statale. (778) Cererile individuale.	
2. <i>Rezultatul examinării</i>	944
(779) Decizia Comitetului de trei judecători. (780) Decizia Camerei. (781) Decizia judecătorului unic.	
B. — Urmările imediate ale admisibilității	946
(782) Procedura ulterioară deciziei cu privire la admisibilitate.	
1. <i>Măsurile imperative</i>	947
(783) Continuarea examinării contradictorii a cauzei. (784) Urmărirea unei reglementări pe cale amiabilă. (785) Cererea de reparație echitabilă.	
2. <i>Măsurile provizorii</i>	951

(786) Art. 39 din Regulamentul Curții. (787) Forța obligatorie a măsurilor provizorii.

§ 2 — Examinarea pe fond 954

(788) Momentul forte al procedurii.

A. — Procedura în fața Curții 955

(789) Consolidarea garanțiilor procedurale.

1. Procedura în fața Camerelor 955

(790) Ședința. (791) Principiul contradictorialității.

2. Procedura în fața Marii Camere 957

(792) Particularitatea sistemului. (793) Desesizarea. (794) Retrimiteria.

3. Procedura în fața Comitetelor 960

(795) O preocupare pentru eficacitate. (796) O procedură adaptată.

B. — Hotărârea Curții 961

(797) O decizie jurisdicțională.

1. Pronunțarea hotărârii 961

(798) Caracteristicile hotărârii.

a) Forma hotărârii 962

(799) Reguli generale. (800) Motivarea hotărârilor și deciziilor.

b) Conținutul hotărârilor 963

(801) Precizarea conținutului hotărârii. (802) Încălcarea pretinsă. (803) Reparația echitabilă. *α) Hotărârea de reparație. β) Modalitățile de reparație. γ) Mijloacele de presiune asupra statelor.* (804) Măsurile individuale și/sau generale.

2. Executarea hotărârii 971

(805) Importanța fazei de executare.

a) Caracterul definitiv al hotărârii 971

(806) Incertitudinile rămase. (807) Aranjamentele posibile. *α) Interpretarea hotărârii. β) Revizuirea hotărârii.*

b) Forța obligatorie a hotărârii 973

(808) Forța obligatorie a hotărârii și statul condamnat. *α) Sfera de aplicare a hotărârilor Curții. β) Efectul imediat al hotărârilor Curții.* (809) Forța obligatorie a hotărârii și judecătorul european.

c) Practica hotărârii «pilot» 978

(810) Consacrarea hotărârilor «pilot». (811) Interesul hotărârilor «pilot».

CAPITOLUL II. — COMITETUL MINIȘTRILOR 981

(812) Organ politic.

Secțiunea I. — Comitetul Miniștrilor, organ pivot al organizației 982

(813) O poziție de prim plan.

§ 1 — Compunerea Comitetului Miniștrilor 982

(814) Miniștrii Afacerilor externe. (815) Delegații miniștrilor.

§ 2 — Organizarea Comitetului Miniștrilor 983

(816) Președinția Comitetului Miniștrilor. (817) Biroul și secretariatul.

Secțiunea II. — Comitetul Miniștrilor, vârful de lance al organizației 983

(818) O atribuție importantă.

§ 1 — Funcționarea Comitetului Miniștrilor 984

(819) Sesiunile Comitetului Miniștrilor. (820) Reuniunile delegaților.

§ 2 — <i>Rolul Comitetului Miniștrilor</i>	984
(821) Importanța competențelor Comitetului Miniștrilor.	
A. — <i>Misiunea generală a Comitetului Miniștrilor</i>	985
(822) Realizarea obiectivelor Consiliului Europei. (823) Triplul rol al Comitetului Miniștrilor.	
B. — <i>Misiunea specială a Comitetului Miniștrilor</i>	986
(824) Supravegherea executării hotărârilor Curții.	
1. <i>Un obiectiv tradițional</i>	986
(825) Controlul Comitetului Miniștrilor. (826) Normele adoptate de Comitetul Miniștrilor.	
2. <i>Mijloace consolidate</i>	990
(827) O preocupare pentru eficacitate.	
a) <i>O consolidare indirectă a mijloacelor Comitetului Miniștrilor</i>	990
(828) Măsurile luate sub controlul Comitetului Miniștrilor. (829) Măsurile individuale. (830) Măsurile generale.	
b) <i>O consolidare directă a mijloacelor Comitetului Miniștrilor</i>	994
(831) Precizările Protocolului nr. 14. (832) Cererea în interpretare.	
(833) Recursul în neîndeplinirea obligațiilor.	

SUBTITLUL II.

MECANISMELE COMPLEMENTARE DE PROTECȚIE

(834) Pluralitatea mecanismelor de protecție

CAPITOLUL I. — CONTROALELE INTEGRATE

(835) Sistemul comunitar de protecție.

Secțiunea I. — Mecanismul jurisdicțional al protecției.....

(836) Judecătorul comunitar și drepturile omului.

§ 1 — *Consacrarea sistemului jurisdicțional de control*.....

(837) O consacrare pretoriană.

A. — *Protecția jurisdicțională*

(838) CJCE și TPICE.

1. *Curtea de Justiție a Comunităților Europene*.....

(839) Componenta Curții. (840) Completele de judecată. (841) Competența Curții.

2. *Tribunalul de Primă Instanță a Comunităților Europene*.....

(842) Componenta Tribunalului. (843) Funcționarea Tribunalului.

B. — *Controlul jurisdicțional*.....

(844) Un control dublu.

1. *Controlul instituțiilor europene*.....

(845) Un control multiform. (846) Acțiunea în anulare. *a) Actele care pot fi atacate.*
β) Situația reclamațiilor. (847) Acțiunea în constatarea abținerii de a acționa.
 (848) Aprecierea validității. (849) Acțiunea în despăgubiri. (850) Diversitatea căilor de drept.

2. *Controlul jurisdicțional al statelor membre*.....

(851) Realitatea controlului jurisdicțional. (852) Modalitățile de control. (853) Limitele sistemului jurisdicțional de control.

§ 2 — *Optimizarea sistemului jurisdicțional de control*

1015

(854) Consolidarea protecției drepturilor omului.

A. — Soluția politică 1015

(855) Aderarea Uniunii Europene la Convenția europeană a drepturilor omului.

1. Rațiunile aderării..... 1018

(856) Rațiunile politice. (857) Rațiunile juridice. *a) Conflictele jurisdicționale.*

β) Ambiguitățile protecției europene. γ) Incertitudinile aplicării Convenției europene de către judecătorul comunitar. (858) Interesele practice.

2. Problematica aderării 1022

(859) Dificultățile aderării. *a) Dificultățile majore ale aderării. β) Dificultățile subsecvente aderării.* (860) Actualitatea aderării.

3. Anticiparea aderării..... 1028

(861) Amplitudinea controlului de la Strasbourg asupra dreptului comunitar.

(862) Limitele controlului instanței de la Strasbourg asupra dreptului comunitar.

B. — Soluția tehnică..... 1033

(863) Chestiunea recursurilor specifice. (864) Pericolele recursului specific.

Secțiunea II. — Mecanismele nejurisdicționale de protecție 1034

(865) Oportunitatea soluțiilor nejurisdicționale.

§ 1 — Controlul drepturilor omului..... 1034

(866) Un control dublu.

A. — Controlul politic al drepturilor omului..... 1034

(867) Tratatul de la Amsterdam și instituirea unei control politic al respectării drepturilor omului. (868) Tratatul de la Nisa și perfecționarea controlului politic.

(869) Interesul controlului politic.

B. — Controlul nepolitic al drepturilor omului..... 1037

(870) Petițiile. (871) Medierea. (872) Protecția datelor

§ 2 — Expertiza drepturilor omului..... 1039

(873) Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene.

A. — Agenția Europeană pentru Drepturi Fundamentale: o inițiativă oportună 1039

(874) O misiune de expertiză. (875) O organizare eficace.

B. — Agenția Europeană pentru Drepturi Fundamentale: o inițiativă riscantă 1040

(876) Un risc de suprapunere de competențe. (877) Limitarea riscurilor

CAPITOLUL II. — CONTROALELE SPECIFICE 1042

(878) Sistemele europene de protecție.

Secțiunea I. — Acțiunea complementară a Consiliului Europei..... 1042

(879) Consiliul Europei și drepturile omului.

§ 1 — Acțiunile complementare generale 1043

(880) O acțiune dublă.

A. — Comisarul pentru drepturile omului 1043

(881) Instituirea Comisarului pentru drepturile omului. (882) Mandatul Comisarului pentru drepturile omului.

B. — Comitetul Miniștrilor 1045

(883) Organ decizional. (884) Rolul Comitetului Miniștrilor.

§ 2 — Acțiunile complementare speciale..... 1046

(885) Diversitatea actorilor.

A. — Acțiunile în domeniul drepturilor civile și politice1046

(886) Comitetul pentru prevenirea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante. (887) Comisia europeană împotriva rasismului și intoleranței.

(888) Comitetul director pentru egalitatea între femei și bărbați.

B. — Acțiunile în domeniul drepturilor economice și sociale1049

(889) Creșterea rolului Cartei sociale europene.

1. *Raporturile naționale*..... 1050

(890) Controlul internațional pe baza raporturilor naționale. (891) Procedura de examinare a rapoartelor. (892) Protocolul adițional din 1991. (893) Organele de control.

2. *Reclamațiile colective* 1052

(894) Controlul internațional pe baza reclamațiilor colective. (895) Introducerea reclamațiilor colective. (896) Procedura reclamațiilor colective.

Secțiunea II. — Instituirea unei protecții paneuropene1055

(897) Dimensiunea umană a OSCE.

§ 1 — *Începuturile protecției paneuropene*.....1056

(898) Actul final al Conferinței de la Helsinki. (899) Actul final și drepturile omului în general. (900) Actul final și libertatea de circulație în special.

§ 2 — *Consolidarea protecției paneuropene*.....1057

(901) Exigențe și provocări

A. — Drepturile omului în cadrul unei protecții generale1057

(902) Consecințele Actului final de la Helsinki. (903) Carta de la Paris.

(904) Întrunirea la nivel înalt de la Budapesta.

B. — Drepturile omului în cadrul special al combaterii terorismului.....1059

(905) O preocupare veche. (906) O preocupare permanent actuală

INDEX1061

TABLA DE MATERII1087